

‘Hoe klein zijn deze bloemen’

Over het werk van de kunstenaar vandaag

Wanneer de werkelijkheid onoverzichtelijk wordt, maken eenduidige en simplistische slogans goede tijden door. Het is de taak van de kunstenaars en de intellectuelen de complexiteit onder ogen te zien en te verhelderen, aldus Marianne Van Kerhoven.

‘Ik heb mij eraan moeten herinneren dat men de wereld niet alleen moet verkennen, maar ook moet begrijpen. Men moet ook luisteren en de polyfonie van haar vaak tegenstrijdige boodschappen horen. (...) Ik denk dat men moet leren te wachten zoals men leert te scheppen.’ (Vaclav Havel)

1.

In het jaaroverzicht van Panorama duikt hij weer op: een cellist ergens in het voormalige Joegoslavië, zittend op een stoeltje, op de stoep van een straat, zijn instrument tussen zijn knieën gekneld. Hij speelt, op de plek waar kort voordien zijn broer samen met andere burgers omkwam in een schietpartij. Gewoon wachten in een rij voor de bakker en neergekogeld worden. Op de stoep staan kruisjes, er liggen bloemen. Voor de tv-camera zegt de muzikant: ‘Met m’n hart en m’n handen,’ (hij maakt de hulpeloze gebaren van iemand die zacht over een cello strijkt), ‘wil ik iets doen voor m’n land, voor m’n volk...’. Dan stokt hij en snikt: ‘allemaal bloed...’

Met dit beeld dringt er iets naar binnen: het bewustzijn én van zijn grote machteloosheid én van de diepe, hoopgevende waarde die hij hecht aan zijn cellospel.

2.

En dan de woorden van de Hongaarse schrijver György Konrad: ‘Waar de wapens

spreken, hebben de intellectuelen hun werk niet gedaan.’ Kunstenaars behoren tot de intellectuele elite. De vraag die vandaag dan ook aan de orde is, is die van hun/onze/mijn verantwoordelijkheid t.o.v. het wereldgebeuren. Het gaat niet goed met de wereld; de geschiedenis lijkt een onontwaaar kluwen geworden, dat op- en afrolt en telkens anderskleurige draden toont. Is het niet mee de taak van de kunstenaars om te helpen dit kluwen te ontwarren, zodat het hanteerbaar wordt, minder angst aanjaagt? Is het niet mee onze taak om zoveel mogelijk alle kanten van de waarheid te vertellen en te hopen dat dit het vechten tegenhoudt?

3.

‘Tussen de ervaringen van iemand die op dit moment een normaal leven op aarde leidt en het publieke commentaar dat wordt gegeven om aan dat leven een zekere zin te verlenen, gaapt een lege ruimte, een kloof, die enorm is. Dàr ligt de onherbergzaamheid, niet in de feiten. Daardoor komt het dat een derde van de Franse bevolking bereid is te luisteren naar Le Pen.’ (John Berger, Stemverheffing).

Wat angst aanjaagt, is blijkbaar de complexiteit van de werkelijkheid. Die complexiteit bestaat; het heeft geen zin ze te ontkennen en toch is het dat wat precies dagelijks gebeurt: politici sloven zich uit om ‘de zaken eenvoudig voor te stellen’; het Vlaams Blok reduceert complexe maatschappelijke problemen tot simplistische slogans... Alles simpel verpakt, tot makkelijk te consumeren uitspraken herkauwd: daarmee kan gescoord worden, daaruit kan electoraal voordeel worden gehaald.

Als anderen, zoals b.v. politici, verzuimen de complexiteit van de wereld te helpen verklaren, is het dan niet de taak van intellectuelen/kunstenaars om dit discours van verheldering op gang te brengen? Verhelderen betekent iets anders dan simplifiëren. Verhelderen is misschien wel in de eerste plaats nuanceren.

4.

Verhelderen en nuanceren in plaats van tot slogans herleiden en simplifiëren: laten we dat in de eerste plaats toepassen op onze eigen Vlaamse situatie.

Met zijn reeks tv-uitzendingen over collaboratie en verzet in Vlaanderen toonde Maurice De Wilde aan dat er zich tussen het extreme verwerpelijke zwart en het andere uiterste van het prijzenswaardige wit een heleboel schakeringen bevonden, die méér dan het pure zwart of wit de werkelijkheid hadden gekleurd. Hiervan bewust te worden, leidde tot een minder traumatisch er-